

Opinió

No esborrem, també, can Puig

Quins valors col·lectius tenim? Hi reflexionem prou? Com a societat, ens convé posar-nos d'acord, podem discutir sobre com volem viure, de quina manera i quines normes ens imposem per aquest preuat bé col·lectiu. D'això se'n diu fer política. A Olot, com a societat, representa que ens hem posat d'acord per la ciutat que volem. Des d'un punt de vista urbanístic i arquitectònic, l'acord es reflecteix en les

roc de la torre de Can Puig, també anomenada can Malagrida Pobre. Es tracta d'un projecte que no és per construir una biblioteca pública o algun edifici d'interès col·lectiu, sinó una promoció d'habitatges d'una constructora local coneguda que s'ha dedicat des de fa molts anys a fer pisos d'un interès arquitectònic molt discutible; unes construccions que, malauradament, a més de no fer ciutat, l'empitjoren.

Jaume Pons i dibuixada per Gaietà Buigas i Monravà, l'arquitecte que va aixecar el monument a Colom, a Barcelona. Buigas va projectar un edifici de dues plantes i golfes, amb una torre asimètrica que sobresurt de la façana principal. El teulat és de quatre aiguavessos i la cornisa té decoracions en terracota vermella, amb motius de fullatges estilitzats. Té un parallamps remarcable, sostingut per una estructura de ferro

“Tenim un projecte que no té suficient imaginació per entendre aquesta edificació com a valor”

normes urbanístiques actuals, el Pla d'ordenament urbanístic municipal (POUM) redactat l'any 2003, que ha servit des de fa 21 anys, i encara serveix, de guia per traçar aquesta ciutat desitjada. En deriven tots els valors arquitectònics i també una part important que just és clau en aquest article: el valor que donem al patrimoni. Als anys vuitanta, la Generalitat de Catalunya va fer un inventari del patrimoni arquitectònic escampat pel territori, amb la voluntat de donar a conèixer valors que de vegades poden passar inadvertits a algun ajuntament despistat. Justament, l'olotina i amiga Olga Sacrest i Roca va ser l'encarregada d'elaborar algunes d'aquestes fitxes l'any 1985 i va ressenyar part del patrimoni local.

Hi ha qui diu que Olot és un poble petit i, potser per això, vaig tenir la informació que havia entrat a l'Ajuntament el projecte d'ender-

Les constructores locals, a més d'especular amb l'habitatge —cosa que no entraré a discutir—, també tenen la responsabilitat de vetllar per la ciutat de tots, per aquest interès col·lectiu que pretén crear un escenari millor per a les generacions futures. Amb aquestes premisses i aquesta informació, l'única cosa que puc fer és posar de manifest el fet i invitar a reflexionar-hi els polítics, la constructora i la societat que potser no vol que es vagi enderrocant el patrimoni només per omplir les butxaques d'algú.

Ara parlem de can Puig. Amb l'expansió d'Olot a finals del XIX s'urbanitza l'actual plaça de Josep Clarà i apareixen nous carrers, un dels quals és la prolongació de la carretera de Sant Joan de les Abadesses fins al riu, l'actual carrer d'Esteve Vilanova. La primera edificació que s'hi va projectar va ser promoguda el 1891 pel fabricant

decorada amb flors. Els murs són estucats i pintats de blanc. Té finestres àmplies decorades amb guardapols molt sortits amb petites germinacions. Les cantonades són fetes d'estuc que imita la pedra. Un fet interessant és que la façana principal no era la del carrer, sinó la nord, avui tapada per unes naus. Amb el temps, can Puig va quedar encerclat per les construccions auxiliars, que durant molts anys han servit per fabricar els ascensors de can Serra.

Entenc la situació: tenim un POUM que ni menciona el que la Generalitat havia inventariat, que protegeix tan poc el patrimoni que edificacions com aquesta són susceptibles de ser enderrocades. Tenim un projecte que no té suficient imaginació per entendre aquesta edificació com a valor, que no treu partit de tenir una peça emblemàtica en aquest conjunt i que, per aquesta falta d'enteniment amb la preexistència, opta per tirar-la a terra.

Senyores i senyors, aquesta no és la ciutat que m'agrada ni per a mi ni per als nostres fills. Cal fer política. No esborrem, també, can Puig.

Xavier Bayona

Il·lustració: Quim Domene

Col·lecció local

MONOGRAFIES

AGUILAR, Helena; MAYANS, Cati i VILANOVA, Rosa,
E&E. Un llibre de brodats inspirat en la poesia d'Emily Brontë i Emily Dickinson, Olot: les autores, 2024, [55] p.

SERÉS, Francesc,
El món interior, Barcelona: Proa, 2024, 421 p. (A Tot Vent; 810)

SOLER, Joan,
Les carrosses de les Planes d'Hostoles, 1978-1999, les Planes d'Hostoles: Ajuntament-Diputació de Girona, 2024, 70 p.

CONTES ILLUSTRATS / NOVEL·LA GRÀFICA

MATAS, Roser,
Top20. Museus de patrimoni industrial de Catalunya, Barcelona: Mediterrània, 2024, 22 p.

ARTICLES

BARTOLOMÉ, José Luis,
"Síssif. Un heroi absurd?", *Auriga. Revista de Divulgació i Debat del Món Clàssic*, núm. 122, juliol-setembre 2024, p. 4-7.

BELLÉS, Eloi,
"Ideologies lingüístiques en los albores de la Renaixença: el caso de Pau Estorch (1805-1870)", *Estudios de Lingüística del Español*, núm. 48, 2024, p. 142-161.

CAMPRUBÍ, Xevi,
"School Books, Public Education and the State of Literacy in Early Modern Catalonia", dins A.M. HANSEN i A. DER WEDUWEN (ed.), *Publishers, Censors and Collectors in the European Book Trade, 1650-1750*, Leiden-Boston: Brill, 2024, p. 21-43.

CASTANYER, Pere et al.,
"Empúries romana", dins *Imperium. Històries romanes*, Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Museu d'Arqueologia de Catalunya, 2024, p. 127-137.

CLAVIJO, Laura et al.,
"El desplegament del pla de les escoles lliures de violència al Baix Llobregat. Visió col·laborativa i treball en xarxa", *Àmbits de Psicopedagogia i Orientació*, núm. 50, maig 2024, p. 135-150.

GALÍ, Benet,
"Història de la Festa Major de Sant Aniol de Finestres", *Sant Aniol Informa. Butlletí Municipal*, núm. 184, juny-agost 2024, p. 14-15.

GIL-FARRERO, Judit,
"La mobilització pels espais naturals a Catalunya: Les campanyes de salvaguarda de la zona volcànica de la Garrotxa i dels aiguamolls de l'Empordà", *Plecs d'Història Local*, núm. 194, juliol-agost 2024, p. 2-5.

GIRONA, Ramon,
"Obra literaria reunida. Le chien andalou et autres textes poétiques", *Buñueliana. Revista de Cine, Arte y Vanguardias*, núm. 3/1, 2024, p. 139-143.

JUVANTENY, Montserrat,
"Els músics de Tortellà. La nissaga dels Mulí", *Som. Publicació de Cultura Popular Catalana*, núm. 386, octubre 2024, p. 24-25.

MERINO, Imma,
"La 'gran dama' que va convertir-se en activista feminista [Delphine Seyrig]", *L'Avenç*, núm. 511, setembre 2024, p. 62-64.

MERINO, Imma,
"Un pequeño tesoro encontrado y revelado [Agnès Varda]", *Caimán. Cuadernos de Cine*, núm. 191, setembre 2024, p. 58-60.

NOGUER, Rosa Maria,
"El nostre poble: Mas el Jonquer", *Nyer. Butlletí d'Informació Municipal* (les Planes d'Hostoles), núm. 21, 2023, p. 60-61.

PIERA, Mònica,
"Joan Llor. Construir muebles en Olot en el siglo XVIII", dins M. PIERA (dir.), *El mueble de madera. Las maderas del mueble*, Barcelona: Associació per a l'Estudi del Moble-Museu del Disseny de Barcelona, 2023, p. 55-72.

El mueble de fusta. Les fustes del mueble

El mueble de madera. Las maderas del mueble

PLANTALECH, Salvador,
"La moneda grega d'Empúries i Roses al Baix Empordà (ss. V-I aC)", *Revista del Baix Empordà*, núm. 85, juny 2024, p. 96-101.

RAMIÓ, Anna i TORRES, Carme,
"Carme Noguera Falguera. Infermera, filla i neta d'hospitalers d'Olot", *Gimbernat. Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, núm. 82, juliol 2024, p. 129-148.

SELLES, Narcís,
"Memòria del 92", *Revista de Girona*, núm. 346, setembre-octubre 2024, p. 56-60.

SERRA, Guillem i MANCEBO, Oliver,
"Gradas populares contra el futbol moderno", *Cañamo. La Revista de la Cultura del Cannabis* [Barcelona], núm. 319, juliol 2024, p. 90-95.

SERRA, Pep,
"Aproximación al mueble de la Garrotxa: tipologías y rasgos distintivos", dins M. PIERA (dir.), *El mueble de madera. Las maderas del mueble*, Barcelona: Associació per a l'Estudi del Moble-Museu del Disseny de Barcelona, 2023, p. 73-84.

XANCÓ, Lluís,
"L'escola taller de les Preses", *La Revista de Les Preses*, núm. 116, juliol 2024, p. 40.

A partir de la reforma tributària del ministre Alejandro Mon (1845), es va implantar un nou sistema impositiu que, entre d'altres impostos, creava el de la contribució territorial sobre immobles, conreus i ramaderia, que va provocar que les administracions generessin una gran quantitat de documentació fiscal, de diferent tipologia, per a la seva gestió i administració. L'Arxiu Comarcal de la Garrotxa en conserva una gran quantitat de documents, però se'n pot destacar un per la seva excepcionalitat: el *Plano geometrico*

líquid imposable a partir del qual es calculava què havia de pagar. L'encàrrec de les autoritats i els contribuents de Riudaura venia motivat per la necessitat de disposar d'instruments que avaluessin amb exactitud la riquesa territorial del terme i així poder plantejar una reclamació a l'administració provincial respecte de la riquesa total calculada, que consideraven excessiva.

El plànol és un document cartogràfic de gran format (203x96 cm), a escala 1:5.000 m, sobre tela, manuscrit i policrom. És una representació fidedigna del territori de Riudaura de la segona meitat del XIX. Conté els límits de les propietats rústiques del municipi, amb la forma exacta de les parcel·les, marcades amb una indicació numèrica que remet a un registre estadístic on consta el nom del contribuent de la parcel·la, la superfície, l'ús agrícola o forestal i el valor fiscal. A més d'aquesta informació estrictament cadastral, el plànol proporciona informació molt valuosa sobre el paisatge natural i cultural, s'hi representen els camins veïnals, els rius i torrents, hi ha senyalitzades les cases de pagès i hi consta la denominació que rebien en aquella època. Així doncs, constitueix un recurs molt interessant per als estudis d'història agrària, pot aportar nous coneixements a la realitat geogràfica i socioeconòmica de Riudaura i representa una font important per a la recomposició de la toponímia local.

de Ridaura y su termino levantado en el año 1862, elaborat per l'agrimensor Josep Casassas.

El 20 de gener de 1861, l'Ajuntament de Riudaura, la Junta Pericial i la major part de propietaris del municipi es van reunir per encarregar a dos agrimensors, Josep Casassas, de les Masies de Voltregà, i Joan Roca, de Barcelona, l'aixecament d'un plànol de tot el terme i l'elaboració d'un nou amillament. L'amillament era el document elaborat pels ajuntaments per conèixer la riquesa pecuniària, urbana i rústica dels contribuents del municipi. Hi constava molta informació, com el nom del cap de família, la casa, les parcel·les que posseïa, la seva localització, què s'hi conreava i el

La novena edició del Premi FilCat.UB(2024) de treballs de recerca de batxillerat sobre llengua i literatura catalanes, organitzada pel Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de Barcelona, va distingir l'estudi *Topònims de masos de les parròquies del municipi de Beuda d'Aniol Riu Simón*, ara estudiant de doble grau de filologia a la Universitat de Girona. El treball, presentat al centre Bell-lloc del Pla, de Girona, analitza 50 noms de masos d'aquell municipi i es pot consultar a Dipòsit Digital de la universitat.

El repositori TDX Tesis Doctorals en Xarxa acull el treball de Juan Ramón Rosell Amigó, presentat a la Universitat Politècnica de Catalunya el mes de març d'enguany amb el títol *El ciment natural a Catalunya*. La recerca sobre la utilització d'aquest conglomerant en l'àmbit de l'arquitectura i la construcció esmenta una crònica de 1845 que recull la bona valoració de la **greda o putzolana** de la zona volcànica de la Garrotxa per a l'elaboració de morters. Els traginers de l'Empordà, coneixedors d'aquest fet, la comerciaven fent-la passar per italiana, amb més renom i més cara.

Editorial Gavarres, amb la col·laboració de l'Ajuntament de Molló, acaba de publicar el llibre *La tria de mulats d'Espinavell*, d'Eva Martínez Picó, centrat en la **fira ramadera** de la vall de Camprodon, i que conté un extens reportatge fotogràfic del garrotxí Joan Juanola (Riudaura, 1962). A més, inclou diverses fotografies antigues dels fons Josep M. Melció Pujol i Francesc Jaume Coll (Paco Mestres), custodiats a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa.

Apunts i repunts naturals

L'extraordinari cas de l'espurna voladora sud-americana

Veure una cuca de llum, sempre fa il·lusió. Sovint ens trasllada a quan érem infants, quan solíem descobrir-les mig amagades entre l'herbei d'un marge de camp o a la vora d'un camí. Les cuques de llum, també anomenades lluernes o llumeneres, són d'aquells insectes que no pots deixar d'observar amb deteniment alhora que intentes entendre com un insecte tan petit pot emetre aquella llum tan brillant. L'explicació està en un fenomen natural, la bioluminescència, més habitual en organismes marins però també present en animals terrestres, com les cuques de llum. L'emissió de llum es produeix a partir d'una reacció bioquímica catalitzada per un enzim anomenat luciferasa en la qual s'oxida una proteïna anomenada luciferina. Amb aquests noms, qualsevol diria que és la mateixa reacció que es produeix a les portes de l'infern.

“Les cuques de llum són d'aquells insectes que no pots deixar d'observar amb deteniment”

Les cuques de llum són escarabats de la família dels lampírids. Al nostre país, n'hi ha poques espècies: les més comunes són la lluernera europea (*Lampyrus nocticula*) i la lluernera mediterrània (*Nyctophila reichii*). Les larves són depredadores i la seva dieta principal són els cargols i els limacs. Les femelles no poden volar, són àpteres, no tenen ales o són molt vestigials. I només elles emeten llum des de la punta de l'abdomen. L'objectiu us el podeu imaginar: atraure els mascles que hi pugui haver a prop.

Però tot el que sabíem de les cuques de llum va patir un trasbals l'estiu del 2018, quan per damunt d'uns pocs camps de blat de moro de les comarques del Gironès, el Baix Empordà i la Garrotxa es van començar a veure petites llumenetes brillants, voleiant al vent, com si els llums d'una gallarda de fira haguessin decidit escapar-se i estiguessin celebrant jiosos l'estrena de lli-

bertat. L'escena era increïble i hipnotitzadora. Era un espectacle tan al·lucinant que algunes de les persones no podien creure's el que estaven veient, i quan ho explicaven a casa, juraven i perjuraven que no s'havien pres res de res. Alertats pels veïns, van començar a arribar entomòlegs experts amb l'objectiu de discernir quina era aquella cuca de llum i d'on carai havia sortit. Alguns, àvids de ser els primers en deixar testimoni per escrit de la troballa, van dir que es tractava d'una espècie nova per a la ciència i la van anomenar *Photinus immigrans*.

Era difícil pensar que una espècie apareguda de cop i volta pogués ser considerada una espècie nova. Com era d'esperar, al cap d'uns mesos, una recerca més intensa duta a terme per uns altres investigadors va concloure que la nova cuca de llum es tractava realment de l'espècie ja coneguda, la *Photinus signaticollis* d'origen sud-americà (Argentina i Uruguai), descrita el 1846, i la van batejar amb el nom d'espurna voladora sud-americana. Una vegada més va quedar demostrat que les presses i les ànsies de protagonisme estan renyides amb el rigor científic. La diferència principal d'aquesta cuca de llum exòtica respecte de les espècies autòctones és que tant els mascles com les femelles poden volar i ambdós sexes emeten una llum intermitent de color groc ataronjat, mentre que les espècies europees projecten una llum més aviat verdosa.

Un cop sabuda l'espècie, faltava descobrir com havia arribat fins aquí. Alguns apostaven que va arribar barrejada amb llavors de blat de moro, però també hi ha qui creu que la via d'entrada va ser la cria d'espècies del gènere *Photinus* per obtenir un enzim usat en laboratoris biotecnològics. En això, però, continua la incertesa. La seva presència simultània en camps bastant separats entre ells feia sospitar que podria haver arribat uns anys abans.

Existeixen associacions d'aficionats a les cuques de llum que, a més d'estudiar-ne les espècies autòctones, la distribució, l'abundància i proposar mesures de conservació per evitar la greu regressió que estan patint, segueixen atentament

l'expansió de l'espurna voladora sud-americana a partir de les observacions que reben dels ciutadans. A Catalunya, hi ha el Grup Cucadellum; a Espanya, Gusanos de luz, i a França, l'Observatoire des Vers Luisants et des Lucioles. Gràcies a aquestes observacions, se sap que el 2020 va creuar els Pirineus i que a dia d'avui ja està estesa per tota la Catalunya del Nord. Una de les línies d'investigació actual és conèixer l'abast real de l'impacte que s'atribueix a l'espurna voladora sud-americana pel fet que les larves s'alimenten voraçment de cucs de terra.

Mentre no arribin aquests festivals d'estiu, de llum i colors, gaudim de totes les escenes lumíniques que ens ofereix Lluèrnia.

Emili Bassols i Isamat

Impressions d'un paisatge, 25 Tornar al centre

Són petits indicis, potser, però que van en el mateix sentit i que esdevenen per això significatius: en els darrers mesos alguns olotins m'han explicat que se'n tornen a viure al centre. Que això del Pla de Dalt està molt bé, però que depens del cotxe per a qualsevol gestió i que, en canvi, al centre tot és a mà, començant per l'escola de la mainada, les botigues o el dentista. ¿N'hi ha prou per parlar d'un canvi de tendència, per

tra qualitat de vida? No voldria pecar d'ingenu, i em temo que aquests indicis no són suficients encara per marcar clarament una tendència. Però sí que penso que apunten cap a una direcció que, tard o d'hora, acabarà imposant-se: tornarem al centre.

Sens dubte, a aquest retorn hi ha de contribuir la urgent necessitat d'abordar la qüestió de l'habitatge i, més en concret, de l'habitatge assequible, que afecta d'una manera dramàtica, pràcticament a tot el món, les ciutats grans. A Nova York –malgrat que és una ciutat que ha tingut històricament una política progressista d'habitatge–, ha esdevingut fa temps la preocupació central: un article de l'any 2017 qualificava la situació de l'habitatge a la Gran Poma d'"emergència humanitària". Pel que fa a Barcelona, tensionada com Nova York pel fet que molts pisos s'han dedicat a "pisos turístics", només cal parar l'orella, quan viatges amb la Teisa, per adonar-te que moltes de les converses dels estudiants olotins que hi estudien giren entorn de les dificultats per llogar-hi un pis en condicions i a un preu raonable. En una escala diferent, però exactament dins la mateixa problemàtica, a Olot, una ciutat que no ha parat de créixer demogràficament en les darreres dècades, la manca d'habitatge i de pisos per llogar posen en entredit allò que la Constitució espanyola (art. 47) proclama com un dret: "gaudir d'un habitatge digne i adequat".

Cal construir habitatge, doncs, i de forma imperativa. En aquest respecte, recuperar el centre històric de les ciutats perquè hi torni a viure la gent té, al meu entendre, dues grans virtuts. La primera és clara: abans que construir de nou, cal rehabilitar el que ja hi ha. Aquesta és la política que fan els països més civilitzats, i que a Catalunya ha estat negligida massa temps –confirmant, malauradament, que en molts aspectes hem estat un país de nou-rics. Però la segona virtut, aquesta d'ordre social, és també molt important: el centre urbà propicia la barreja. Abans, a les ciutats medievals i modernes, la gent més benestant i la que les passava magres compartien edifici i carrer. Això sí, els rics vivien al principal, i

“si vius en urbanitzacions segregades, només veus i convius amb veïns que s'assemblen a tu”

els pobres als pisos alts, amb aquelles escales que canviaven fins i tot de paviment a mesura que pujaven, per marcar ben clarament les diferències d'estatus. Però, a diferència d'ara, la segregació que es produïa era vertical i no pas horitzontal: actualment, si vius en urbanitzacions segregades –incloent-hi els polígons d'habitatge assequible i aquells trosos de ciutat habitats només per immigrants–, només veus i convius amb veïns que s'assemblen a tu. I això porta directament a la polarització social i política del món d'avui (acrescuda, és cert, per les “cambres d'eco” en què s'han convertit les xarxes socials). Però, com deia un activista veïnal de l'àrea metropolitana de Barcelona, t'adones que els guetos són, en primer lloc, guetos urbanístics, guetos de ciment.

I una part de la solució la tenim tornant a poblar el centre. A Olot, la millor notícia al respecte ens arriba dels plans que, per encàrrec de l'Ajuntament, està elaborant l'arquitecta Itziar González Virós, que té una visió de l'urbanisme al servei de la ciutat i dels ciutadans. No em correspon a mi exposar quina és la seva proposta –en resum: vèncer les restriccions de la normativa que actualment fan inviable la rehabilitació individual dels edificis del centre històric, mitjançant unes actuacions a escala de tota una illa de cases, que permetin construir-hi pisos nous amb ascensor i pati interior–, però sí que puc afirmar que em sembla una proposta intel·ligent, ambiciosa i tanmateix factible, que podria convertir, a més, Olot en un referent en matèria d'habitatge i urbanisme. És, doncs, una ocasió que, de cap manera, hem de deixar passar.

Josep M. Muñoz

Del dinou al vint-i-u Bons consells desoïts

Perseguint el periodista i polític garrotxí Narcís Molins i Fàbrega (1901-1962), m'he endinsat en la lectura de les cartes que Lev Trotski enviava als seus homònims catalans i espanyols, per orientar i corregir la trajectòria dels nostres partits socialistes revolucionaris. Són documents antics, d'un altre temps, però us en parlo igualment perquè aquelles directrius encara avui són aprofitables. I potser, si les haguéssim tingut en compte, ara no patiríem la fragmentació partidista del nostre Parlament, que fa inaplicables els projectes polítics de futur, siguin nacionals o socials.

L'any 1930, el Casal Republicà d'Olot, liderat pel veterà dirigent del sindicat de fusters Ramon Aubert, va obrir les portes a joves anarquistes, socialistes, comunistes i catalanistes, i va promoure una gran coalició electoral dels casals republicans. Només s'hi van oposar explícitament un petit grup d'anarquistes i alguns vells lerrouxistes. Tot i així, molts obrers dubtaven de la conveniència de votar la coalició republicana, perquè un terç dels candidats eren gent de dretes i, sobretot, perquè tenien el suport dels principals industrials de la ciutat, que eren catalanistes. Va ser de gran ajuda que el dirigent del partit socialista revolucionari Bloc Obrer i Camperol (BOC), Pelegrí Serrat, el dia de la presentació de la coalició al Centre Obrer, en fes un defensa inequívoca: "Ara la prioritat és la República; la nostra hora ja arribarà." Aquí, com a bona part de Catalunya, els republicans van guanyar les eleccions folgadoament i van poder governar. Tot es va torçar a les segones eleccions municipals, el 1934. ERC, després d'una legislatura municipal caïnita, va optar per trencar amb els republicans de dretes i es va col·ligar amb l'emergent BOC. Va ser un fracàs perquè no comptaven amb el boicot electoral de la direcció local de la CNT, enfrontada als comunistes perquè promovien sindicats alternatius al Sindicat Únic, ni amb l'abstenció dels seguidors dels exregidors del Centre Obrer, enfrontats amb ERC des de la vaga general de 1932. La divisió va permetre la victòria de la dreta monàrquica. Lluny de reflexionar sobre què havia fa-

llat, l'únic regidor electe del BOC, Llorenç Sala Surós, va dedicar la seva primera intervenció al Ple municipal a malparlar dels socis d'ERC i a criticar l'acció de govern dels exregidors del Centre Obrer.

Un any després, el BOC i Esquerra Comunista (ICE), partit trotskista dirigit per Andreu Nin i Narcís Molins, es van posar d'acord per unir-se en el Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM). Però, sorprenentment per a molts, Trotski es va oposar amb vehemència a la formació del nou partit: considerava que a l'Espanya de 1935 no hi havia prou obrers revolucionaris que asseguressin que el POUM fos hegemònic entre la classe obrera i que, per tant, fos capaç de liderar la revolució socialista que promovia. En conseqüència, pensava que la seva creació, tot i la bona voluntat dels seus fundadors, perjudicava l'objectiu que deia defensar perquè, en realitat, creava més divisió entre els obrers. I els va proposar com a alternativa que s'afiliessin al PSOE i, des de dins, el transformessin en un partit revolucionari.

Els trotskistes catalans consideraven que aquesta anàlisi no era vàlida per a Catalunya. Aquí, el PSOE era un partit residual i, en canvi, hi havia un gran nombre de petits partits socialistes que, si confluïssin, podien esdevenir majoritaris entre la classe obrera. Per tant, promogueren un procés d'unificació que va fracassar per discrepàncies sobre la relació que calia mantenir amb la Unió Soviètica. La majoria de partits es desentengueren del projecte trotskista i es van fusionar en el PSUC. Anys després, quan va acabar la guerra, Molins i Fàbrega –el principal dirigent del POUM a l'exili de maig de 1937 a febrer de 1939– va ser acusat per alguns companys d'haver-se obsessionat en la confrontació amb els comunistes ortodoxos, en lloc d'intentar arribar a un acord entre tots els partits obrers. A Olot, la lluita fratricida entre el POUM i el PSUC també va marcar els ajuntaments de la guerra i els va fer ingovernables.

Joan Barnadas
joan.barnadas@gmail.com

Aniversari 200 anys del conreu de la patata a Olot

La patata o trumfa (*Solanum tuberosum* L.) és d'introducció tardana. Procedent dels Andes, se'n va estendre el conreu per la península Ibèrica al llarg del segle XVIII. En un informe de 1772 s'esmenta a la zona de Camprodon i en altres llocs de la muntanya, però se solia destinar a alimentar el bestiar.

Conreada primer en espais marginals de l'Alta Garrotxa i la Vall de Bianya, l'any 1824, una

butlleta d'estat (*estadillo*) que reflectia dades estadístiques documenta per primera vegada el conreu del tubercle a Olot, ara ja com a aliment humà. També aquell any, el registre oficial de preus mitjans de la ciutat de Girona va incloure el preu de la patata per primer cop.

El consum en l'àmbit domèstic pagès es va estendre gràcies al fet que requeria petites extensions de terra i que els grans propietaris no el consideraven un producte destinat al mercat. Encara el 1870, una explotació agrària vora Besalú destinava la meitat de la producció de patata a l'engreix dels porcs.

Allò invisible Derbis, tecno i rock and roll

Als anys noranta a Olot sortíem cada cap de setmana. De nit, els carrers del centre estaven plens a vessar de joves, perquè teníem bars i locals musicals per triar i remenar. No necessitàvem agafar el bus que ens portés a La Nau, a Banyoles, o a les discoteques de la costa; durant les estacions més fredes, en fèiem prou amb la vida nocturna de la ciutat. A partir de finals de la primavera, començàvem a voltar per les festes de barri i continuàvem amb les festes de poble; sabíem que a partir del Mallol s'acostava el final de l'estiu i acabàvem amb les Festes del Tura, fent una parada abans a les 24 hores de vòlei platja a la muntanya, que vivíem com una festa major més.

L'exposició "Derbis, tecno i rock and roll" rememora tot aquest ambient, que no fa tant encara es respirava. Llegim al text introductorí conceptes com: "adolescència, socialització, xarxa social-xarxes socials, hiperlocal-global, música, viatge, oci, nit, festa". Sens dubte, aquests són els termes que emmarquen l'exposició.

Entrem, emocionats, dins l'ambient fosc dels bars, en una antesala on projectades se succeeixen fotos de joves dins de locals. Veiem les fotos emmarcades en una escenografia que representa telèfons mòbils. Aquesta llicència anacrònica fa que ens preguntem si això podria ser així en el present o, realment, si la sociabilitat s'ha reduït avui a les xarxes socials. I no, als anys 90 no teníem mòbils, i anecdòticament sortíem amb càmeres; no teníem XXSS, sinó que la xarxa la fèiem, caminàvem de bar en bar per buscar amistats, sabíem a quina franja horària trobaríem cada colla i a quin lloc. Realment, és una exposició hiperlocal, tant local que no tinc clar que es pugui globalitzar: no crec que aquesta anècdota ens situï al món, en tant que la vida nocturna dels anys 80 i 90 és un tret identitari i idiosincràtic de la nostra ciutat. Perquè, realment interpel·la els no olotins? Interpel·la els joves d'avui? Aquells que no van viure la festa i l'oci a la ciutat? Traspassem les cortines i entrem al bar de nit: tamborers, les mítiques samarretes de Trànsit, *playlists* per escollir la música de cada local (tampoc teníem Spoty i escoltàvem la música amb CD), una gran bola de discoteca, la bruixa, en Lucky, fins hi tot, la porta de Kratter's i, presidint la sala, la Derbi. Tot plegat, posat aquí dins, a "la galeria", pren un significat fetitxista i sacre. Potser el que ens passa amb tota l'exposició als que vam ser adolescents dels 80 als 2000 és que hem idealitzat un passat millor? Sortim, nostàlgics: aquesta era la meua ciutat, en la meua adolescència, de nit.

En aquesta secció que avui començo escriuré sobre art en el sentit més extensiu de la paraula. "Allò visible" és el que anomena Eulàlia Bosch, en el pròleg del llibre *Modos de Ver*, de John Berger, allò que pot romandre alternativament il·luminat o amagat, però que, un cop capturat, forma part substancial del nostre mode de viure.

Keta Capdevila

Els noms de la terra Bartrina garantida

Quan algú demana si es pot identificar cap topònim inequívocament garrotxí, sense homònims vius nascuts en altres indrets de parla catalana, tinc sempre a punt una resposta segura: sí, hi ha un grapat de noms només d'aquesta terra, no compartits amb altres territoris. Una resposta seca, unívoca, fonamentada en els casos *Dalí*, *Masdexeixars*, *Ombrabella*, *Pinsac* i d'altres, que sabem formats aquí en temps llunyans i escampats posteriorment per mitjà de cognoms.

Ara bé, quan l'inquisidor colla més i exigeix detalls concrets, com ara el quan, el qui o el perquè d'aquells casos de bastida aparentment sòlida, la seguretat s'esfuma i obre la porta a un ventall de vaguetats. La ruta vital dels nostres topònims no sempre és traçable i sovint només en coneixem el resultat sense saber-ne les circumstàncies que van intervenir en el naixement. I encara menys, a qui podem atribuir haver-los creat.

Molt excepcionalment, una dada espigolada a l'atzar ens fa creure que sabem del cert la resposta. I això passa amb el nostrat *Bartrina*, nom d'una masia d'arrel medieval de la falda d'Aiguanegra, a Sant Joan les Fonts. En origen, era el *mas Bartina*, sense cap erra batejant pel mig. La mutació, la interpolació d'una consonant imprevista en el disseny inicial, va tenir lloc a començament del segle XVIII. El responsable va ser un bracer de nom Baldiri, nascut a Olot el 1680 com a *Bartina* i mort l'any 1711 com a *Bartrina*. És el primer del nodrit grup de persones residents a Castellfollit de la Roca, Olot i Sant Joan les Fonts que duïen el nom de la masia per cognom que va acceptar que li escriguessin així. Potser la proximitat dels cognoms *Bartris* i *Bartrolí*, coetanis i relativament comuns a la vila, va propiciar la transició. Fos com fos, la descendència del bracer va replicar la innovació i al final d'aquella centúria pràcticament tots els batejats amb el nom, parents o no d'en Baldiri, van adoptar la forma i la van fer hegemònica. Tan hegemònica que fins i tot la masia va haver de substituir la seva forma centenària en els papers. Avui dia, no hi ha ningú que en reivindiqui la versió original.

Així com *Bardina/Berdina* i *Bartina/Bertina* eren topònims relativament coneguts en altres comarques, creats a partir de *barda*, 'tanca feta amb bardissa', la variant nascuda a la Garrotxa era excepcional abans de la seva expansió pancatalana. Raó suficient per certificar la procedència del producte i del productor. Sense aquella lletra intercalada no trepitjaríem terreny ferm.

Xavier Puigvert i Gurt

Vivències

O tempora, o mores! (1)

O tempora, o mores és una locució llatina, atribuïda a Ciceró, que en la nostra parla vindria a dir *Quins temps, quins costums!* Aquesta locució m'ha assaltat el pensament com una pluja de drons lluminosos –avui que estan de moda–, unint records mig esborrats i donant coherència a imatges de situacions viscudes que el temps pràcticament ha desdibuixat. Tot plegat es produïa en poder llegir, gràcies a la família Casas, de Can Besora, un relat sobre els cerimonials dels enterraments escrit per Francesc Casas i Vila l'any 1999. Rebi el meu franc reconeixement.

En el temps, la societat va evolucionant i les tradicions canvien, però deixen un regust nostàlgic en la memòria dels que, per l'edat, les van viure que és bo de recuperar, encara que sigui a la manera de la recerca del temps perdut d'en Proust. No perquè tornin. I per als que, per l'edat, no les van viure, és interessant que considerin que foren tradicions que, per la forta implantació social que tingueren, formen part de la nostra història sociològica local.

Abans no hi havia els tanatoris que són habituals avui dia i el difunt romania a la llar fins al moment de l'enterrament. I era a la llar on la família rebia les mostres de condol de parents i coneguts. En principi, per donar a conèixer l'enterrament, el fuster que feia les funcions de funerària avisava de viva veu i casa per casa tot el barri i les famílies interessades, tot indicant el nom del difunt i l'hora d'enterrament. A poc a poc, s'imposà el repartiment d'esqueles. Quan l'ús del telèfon es va popularitzar, va facilitar la comunicació, així com les transmissions de Ràdio Olot. Mentre el difunt era a casa, es posava a la porta de l'escala, a tocar del carrer, una tauleta amb l'esquela i uns plec de paper, tinter i ploma perquè tothom qui passava i volia hi signés, manifestant el seu condol. L'aparició dels bolígrafs moderns desplaçà el tinter i la ploma centenaris...

En aquest punt del relat, vull aclarir que els cerimonials d'enterrament presentaven dos actes que se celebraven en dies distints: l'un era l'enterrament pròpiament dit; l'altre, *els funerals*, una funció religiosa a l'església parroquial que es

podia retardar més enllà de quinze dies. Cadascun tenia una dinàmica pròpia i presentaven unes connotacions aptes per a un estudi global de la velocitat de transformació social que han experimentat generacions encara vivents.

Començaré per l'enterrament i he de dir, en primer lloc, que era un acte reservat només per als homes. Les dones es quedaven a casa, en principi per resar el rosari. Es formava un seguici compost per un escolà amb creu açada, seguit per un ordenat i protocol·lari grup de capellans i escolans, el carro on es portava el difunt, tirat per cavalleria negra i seguia la comitiva de familiars i acompanyants. Aquesta composició bàsica tenia diferents

“Abans no hi havia els tanatoris que són habituals avui dia i el difunt romania a la llar fins al moment de l'enterrament”

opcions en funció de la categoria o l'estatus socioeconòmic del difunt. La més elemental, vulgarment dita *per amor de Déu*, d'un sol capellà, era gratuïta i l'Ajuntament abonava alguna cosa si el difunt constava a la llista de beneficència que s'establí anyalment entre la gent pobra de la població. Normalment, el nombre de capellans anava de tres a quinze i, segons la quantitat, un protocol definia el nombre d'escolans i la vestimenta. A l'hora convinguda, aquest grup en processó i cantant unes absoltes, anava a buscar el difunt a casa seva i allà es formava la comitiva abans descrita per anar primer a l'església parroquial i després al cementiri.

Quan s'arribava a la parròquia, els capellans i la comitiva d'acompanyants entraven a l'església i el difunt es quedava a l'exterior, damunt del carro que el transportava. La funció a l'interior de l'església solia durar uns quinze minuts de resos, quasi tots en llatí. Tot seguit, tot el seguici continuava fins al cementiri, on amb una altra absolta el clergat s'acomiadava del difunt. Durant el

trajecte, sempre a peu i pels carrers del mig de la ciutat, es feien unes parades que servien perquè els capellans i els escolans cantessin uns salms en llatí. Quan arribaven al cementiri, s'entrava per la porta principal i es deixava el mort al mig de la plaça i, després de cantar l'última absolta, els assistents sortien per la porta lateral que dona a les Estires, després d'haver expressat el seu condol, un per un, als familiars.

Si l'enterrament havia estat al matí, no es col·locava el mort al nínxol fins a la tarda; si havia estat a la tarda, s'esperava fins a l'endemà. I mentre, deixaven el cos del difunt en una cambra habilitada per aquest menester, amb una llàntia amb oli i ble que cremava tot el temps. A l'acte de col·locar el mort al nínxol, les dones ja hi podien assistir.

Joan Tresserras

